

An Archetypal Analysis of Imam Husayn's Character in the Poetry of Muadh Junaid, the "Poet of Ansar Allah" Based on Carl Jung's Theory

Ahmad Omidvar¹✉

1. Corresponding Author, Assistant Professor, Department of Quranic Exegesis and Quranic Sciences, University of Quranic Sciences and Education, Qom, Iran. Email: omidvar@quran.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Receive Date: 28 April 2025
Revise Date: 21 June 2025
Accept Date: 28 June 2025
Available Online: 28 June 2025

Keywords:

Imam Husayn (pbuh),
Ansar Allah,
Muadh Junaid,
Carl Jung,
archetype

ABSTRACT

Objective: Poetry is considered one of the effective tools for promoting the culture of Islamic resistance against oppression and tyranny. In this context, Imam Husayn (peace be upon him), through his Ashura uprising, has become an enduring source of inspiration for truth-seeking movements. The objective of the present study is to analyze the archetypal representation of Imam Husayn's personality in the poetry of Muadh Junaid, a poet of Yemen's Ansar Allah movement, based on Carl Gustav Jung's theory. The significance of this study lies in showing how literature, through the representation of religious figures, can reproduce and promote universal and transhistorical concepts such as heroism, sacrifice, and wisdom.

Method: This study was conducted using a descriptive-analytical method, and its theoretical framework is based on Carl Jung's theory of archetypes. Accordingly, the poetry of Muadh Junaid was examined in terms of its reflection of the personality of Imam Husayn (peace be upon him), and the archetypal manifestations of this personality were analyzed in three categories: the hero, the sacred victim, and the wise old man.

Results: The findings of the study show that Imam Husayn (peace be upon him) is manifested in Muadh Junaid's poetry through three main archetypes. The hero archetype appears through emphasis on the courage, steadfastness, and resistance of Imam Husayn (peace be upon him) against oppressors. The sacred victim archetype is formed through the representation of the Imam's sacrifice, martyrdom, and self-devotion for sublime goals. Moreover, the wise old man archetype, by highlighting the wisdom, insight, and spiritual leadership of Imam Husayn (peace be upon him), presents him as a guide for fighters and seekers of truth.

Conclusion: The results of the study indicate that the personality of Imam Husayn (peace be upon him) in Muadh Junaid's poetry transcends the level of a historical figure and becomes a symbolic, universal, and transhistorical model. This archetype inspires resistance, sacrifice, and awareness for all those who struggle against oppression and arrogance. Therefore, Muadh Junaid's poetry, by drawing on the personality of Imam Husayn (peace be upon him), establishes a connection between resistance literature, religious beliefs, and human values.

Cite this article: Omidvar, A. (2025). An archetypal analysis of Imam Husayn's character in the poetry of Muadh Junaid, the "poet of Ansar Allah" based on Carl Jung's theory. *Journal of Islamic Literary Studies*, 5(1), 141-159. <https://doi.org/10.22034/jilr.2025.143581.1260>

© The Author(s) retain the copyright.

DOI: <https://doi.org/10.22034/jilr.2025.143581.1260>

Publisher: University of Kurdistan.

Introduction

The present study examines the archetypal representation of Imam Husayn in the poetry of Muadh Junaid, a poet associated with Yemen's Ansar Allah movement, through the theoretical framework of Carl Gustav Jung's analytical psychology. Imam Husayn occupies a central place in Islamic history and Shiite consciousness as a symbol of steadfastness, freedom, sacrifice, and resistance against oppression. The Ashura uprising is not merely a historical or religious event; it has also acquired deep cultural, symbolic, psychological, and mythic dimensions. In this sense, Imam Husayn's personality can be read as a powerful archetypal figure whose presence exceeds the limits of a particular time and place and becomes a universal model of ethical struggle.

The study is grounded in the assumption that archetypes, as Jung defines them, belong to the collective unconscious and appear repeatedly in myths, religious narratives, literature, and cultural memory. These archetypal images shape human perception of heroism, sacrifice, guidance, justice, and moral transformation. However, the study also emphasizes that applying Jungian theory to Islamic and Shiite religious figures requires methodological caution. Since Jung's concepts often emerge from Western mythological and psychological contexts, they must be interpreted in a way that respects Islamic epistemology, especially the doctrinal status of the infallible Imams. Accordingly, the research does not impose Jungian categories uncritically, but adapts them carefully to the religious and cultural framework of the poems.

Muadh Junaid's poetry is particularly significant because it emerges from the context of contemporary Yemeni resistance and reflects a strong religious and cultural engagement with Islamic models of struggle. His poems frequently invoke Imam Ali, Imam Husayn, Karbala, Ashura, and other sacred symbols to strengthen the discourse of resistance and to connect present struggles with a transhistorical memory of sacrifice and justice. By analyzing the figure of Imam Husayn in this poetic corpus, the study seeks to show how modern Arabic resistance poetry transforms religious memory into a living symbolic force that shapes collective identity and motivates resistance against oppression.

Methodology

The research employs a descriptive-analytical method and is situated within the field of archetypal literary criticism. The poems of Muadh Junaid are examined with particular attention to the recurrence of Imam Husayn's name, the symbolic presence of Karbala and Ashura, and the semantic fields associated with courage, martyrdom, sacrifice, divine guidance, resistance, and spiritual leadership. The study uses Jung's theory of archetypes, especially the concepts of the hero, the sacred victim or martyr, and the wise old man, as analytical tools for interpreting the symbolic function of Imam Husayn in the selected poems.

The theoretical section first explains Jung's view of the collective unconscious and archetypes as universal symbolic structures that appear in myths, religions, dreams, rituals, and literary texts. It then clarifies the meaning of archetype in literary criticism and reviews major archetypal categories, including character archetypes, mythic patterns, natural images, colors, numbers, and geometric forms. Within this framework, the study focuses on three character-based archetypes that are most relevant to Imam Husayn's representation in Junaid's poetry: the hero, the sacred victim, and the wise old man or spiritual guide.

The analysis proceeds by selecting poetic examples from Muadh Junaid's collection and interpreting them in light of these three archetypal patterns. Arabic poetic passages are examined for their imagery, symbolic associations, intertextual references, and ideological function. The study does not treat Imam Husayn as a fictional or mythological figure; rather, it analyzes how his historically and religiously grounded personality becomes poetically activated

as an archetypal model. This distinction is essential because the research aims to combine archetypal criticism with respect for Islamic religious meaning.

Results

The findings indicate that Imam Husayn appears in Muadh Junaid's poetry primarily through the archetype of the hero. In Jungian terms, the hero emerges when human consciousness requires a greater power to confront danger, oppression, or existential crisis. In Junaid's poems, Imam Husayn embodies this heroic force through his courage, steadfastness, resistance to tyranny, and commitment to divine justice. His uprising against Yazid is presented not only as a historical event but also as an enduring pattern of confrontation between truth and falsehood. Through references to Husayn and Karbala, the poet links contemporary struggles in Yemen, Bahrain, Palestine, and other oppressed contexts to the heroic model of Ashura.

The hero archetype is especially visible where Junaid describes battles, revolutions, martyrs, and collective resistance. Imam Husayn's presence transforms these struggles into extensions of the Karbala paradigm. His courage becomes a spiritual energy that strengthens fighters, inspires believers, and legitimizes resistance. In this poetic vision, Husayn is not confined to the battlefield of Karbala; he joins every movement that seeks justice. Thus, the hero archetype functions as a bridge between sacred history and contemporary political struggle, giving moral depth and symbolic continuity to the discourse of resistance.

The second major archetype is the sacred victim, or more precisely the chosen martyr who consciously sacrifices himself for a higher truth. The study shows that Imam Husayn's martyrdom is represented by Junaid as a voluntary and sacred act that awakens the community, preserves divine values, and transforms suffering into spiritual victory. Unlike an accidental victim, the martyr chooses sacrifice with awareness and purpose. In this regard, Imam Husayn becomes the supreme archetype of meaningful sacrifice. His blood, suffering, wounds, and martyrdom are repeatedly evoked as symbols of awakening, purification, and collective renewal.

This archetype is also reflected in Junaid's poems about Yemeni martyrs, whose deaths are interpreted through the Husayni model. These martyrs are described as approaching Imam Husayn, joining the spiritual horizon of Karbala, and transforming physical wounds into signs of divine elevation. Their damaged bodies, missing limbs, and battlefield deaths are not portrayed as defeat, but as participation in a sacred pattern of sacrifice. The invocation of Husayn and Karbala gives their suffering a transhistorical meaning. Through this structure, Junaid's poetry presents martyrdom as a continuation of Ashura and as a source of moral and revolutionary energy.

The third archetype identified in the study is the wise old man, or spiritual guide. In Jungian theory, this archetype represents wisdom, insight, moral guidance, and the ability to lead others through crisis. Junaid's poetry presents Imam Husayn not only as a fighter and martyr but also as a source of instruction, spiritual clarity, and ethical direction. Phrases that describe Husayn as an "imam of jihad in every age," a divine path for humanity, and a teacher of generosity and devotion reveal his guiding function. He becomes a model who teaches believers how to resist oppression while remaining faithful to divine values.

As the wise guide, Imam Husayn provides the spiritual framework through which fighters understand their mission. His "path" becomes a method of ethical action, and his spirit becomes a source of education and renewal. This archetype is especially important because it expands the meaning of resistance beyond military confrontation. Resistance becomes a form of moral consciousness, religious commitment, and spiritual discipline. In this sense, Junaid's poetry portrays Imam Husayn as a timeless guide whose wisdom continues to direct oppressed communities toward justice, sacrifice, and divine truth.

Conclusion

The study concludes that Imam Husayn's presence in Muadh Junaid's poetry is not limited to historical remembrance or religious praise. Rather, it functions as a complex archetypal structure that gives contemporary resistance poetry symbolic depth and ideological coherence. Through the archetypes of the hero, the sacred victim, and the wise old man, Imam Husayn becomes a universal and transhistorical model of courage, sacrifice, wisdom, and moral struggle. His figure connects past and present, sacred memory and political reality, individual devotion and collective identity.

The analysis demonstrates that Junaid's poetry transforms the memory of Ashura into an active poetic and cultural force. Karbala is not represented as a closed historical event, but as an archetypal scene that reappears wherever truth confronts oppression. This recurring pattern allows the poet to interpret contemporary conflicts through the symbolic language of Husayni resistance. The oppressed, the martyrs, and the fighters of the present are placed within a sacred genealogy of sacrifice that begins with Imam Husayn and continues across generations.

The research also shows that archetypal criticism, when applied carefully and in dialogue with Islamic intellectual principles, can offer valuable insights into Arabic resistance poetry. It helps explain how religious figures become symbolic models through which communities understand suffering, resistance, and hope. At the same time, the study stresses that such analysis must avoid reducing sacred personalities to merely psychological or mythological constructs. In the case of Imam Husayn, the archetypal reading should illuminate the literary and symbolic dimensions of his presence while preserving his religious and historical significance.

Overall, Muadh Junaid's poetry presents Imam Husayn as a living source of resistance, sacrifice, guidance, and spiritual renewal. His archetypal presence strengthens the discourse of Islamic resistance and offers a moral vocabulary through which oppression can be confronted and human dignity affirmed. The study therefore contributes to a deeper understanding of the relationship between Arabic resistance literature, Shiite religious symbolism, and Jungian archetypal criticism.

تحلیل کهن‌الگویی شخصیت امام حسین (ع) در شعر معاذ جنید «شاعر انصارالله» بر اساس نظریه کارل یونگ

احمد امیدوار[✉]

۱. نویسنده مسؤل، استادیار گروه تفسیر و علوم قرآن، دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، قم، ایران. پست الکترونیک: omidvar@quran.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

هدف: شعر یکی از ابزارهای مؤثر در ترویج فرهنگ مقاومت اسلامی در برابر ظلم و ستم به شمار می‌رود. در این میان، امام حسین (ع) با قیام عاشورایی خود به منبعی الهام‌بخش و جاودانه برای جریان‌های حق‌طلب تبدیل شده است. هدف پژوهش حاضر، تحلیل کهن‌الگویی شخصیت امام حسین (ع) در شعر معاذ جنید، شاعر انصارالله یمن، بر پایه نظریه کارل گوستاو یونگ است. اهمیت این پژوهش در آن است که نشان می‌دهد ادبیات، با بازنمایی شخصیت‌های مذهبی، می‌تواند مفاهیمی جهانی و فراتاریخی مانند قهرمانی، فداکاری و خردورزی را بازتولید و ترویج کند.

روش پژوهش: این پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی انجام شده و چارچوب نظری آن بر نظریه کهن‌الگوهای کارل یونگ استوار است. در این راستا، اشعار معاذ جنید از منظر بازتاب شخصیت امام حسین (ع) بررسی شده و جلوه‌های کهن‌الگویی این شخصیت در سه محور قهرمان، قربانی مقدس و پیردانا تحلیل گردیده است.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که امام حسین (ع) در شعر معاذ جنید در قالب سه کهن‌الگوی اصلی تجلی یافته است. کهن‌الگوی قهرمان با تأکید بر شجاعت، پایداری و ایستادگی امام حسین (ع) در برابر ستمکاران نمود می‌یابد. کهن‌الگوی قربانی مقدس از طریق بازنمایی فداکاری، شهادت و ایثار امام (ع) برای اهداف متعالی شکل می‌گیرد. همچنین کهن‌الگوی پیردانا با برجسته‌سازی خرد، بینش و رهبری معنوی امام حسین (ع)، او را راهنمای مبارزان و حق‌طلبان معرفی می‌کند.

نتیجه‌گیری: نتایج پژوهش نشان می‌دهد که شخصیت امام حسین (ع) در شعر معاذ جنید از سطح یک شخصیت تاریخی فراتر رفته و به الگویی نمادین، جهانی و فراتاریخی تبدیل شده است. این کهن‌الگو، برای همه کسانی که در برابر ظلم و استکبار مبارزه می‌کنند، الهام‌بخش مقاومت، ایثار و آگاهی است. بنابراین، شعر معاذ جنید با بهره‌گیری از شخصیت امام حسین (ع)، پیوندی میان ادبیات مقاومت، باورهای دینی و مفاهیم انسانی برقرار می‌سازد.

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخچه مقاله:

تاریخ دریافت: ۰۸ اردیبهشت

۱۴۰۴

تاریخ بازنگری: ۳۱ خرداد

۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: ۰۷ تیر ۱۴۰۴

تاریخ انتشار: ۰۷ تیر ۱۴۰۴

کلیدواژه‌ها:

امام حسین (ع)،

انصارالله،

معاذ جنید،

کارل یونگ،

کهن‌الگو

استناد: امیدوار، احمد. (۱۴۰۴). تحلیل کهن‌الگویی شخصیت امام حسین (ع) در شعر معاذ جنید «شاعر انصارالله» بر اساس نظریه کارل یونگ. *دراسات الأدب*

الإسلامی، ۵ (۱)، ۱۴۱-۱۵۹. <https://doi.org/10.22034/jilr.2025.143581.1260>

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه کردستان.

مقدمه

امام حسین (ع) به عنوان یکی از بزرگترین چهره‌های تاریخ اسلام، نماد استقامت، آزادگی و مبارزه در برابر ستم و فساد محسوب می‌شود. نهضت عاشورا و قیام امام حسین (ع)، به جز جنبه‌های تاریخی، فرهنگی و دینی، از دیدگاه روانشناختی و اسطوره‌شناسی نیز دارای لایه‌های عمیق و پیچیده‌ای است. یکی از مفاهیم مهم در بررسی شخصیت‌ها و رویدادهای تاریخی، کهن‌الگوها (Archetypes) می‌باشد که بر اساس تئوری روان‌شناختی تحلیلی کارل یونگ معرفی شده است. یونگ بر این باور بود که انسان‌ها در ناخودآگاه جمعی خود به گنجینه‌ای از نمادها و اسطوره‌ها دسترسی دارند که تأثیر عمده‌ای بر روی رفتار و شخصیت فردی و اجتماعی آنان می‌گذارد. این کهن‌نمونه‌ها در اشعار، روایت‌ها و متون دینی نمایان می‌شوند و در این راستا، شخصیت امام حسین (ع) به عنوان نمادی از مبارزه، ایثار و عدالت‌طلبی، می‌تواند به عنوان یک کهن‌الگوی کلیدی در تحلیل‌های ادبی مد نظر قرار گیرد.

البته کاربرد نظریه‌های بنیان‌یافته در حوزه روان‌شناسی، به‌طور مستقیم با پیش‌فرض‌ها، مبانی فکری و نظام ارزشی مکاتب مختلف گره خورده است. به عنوان نمونه، یونگ در تحلیل کهن‌الگوها، شخصیتی مانند «ساحر» را نیز تجلی‌ای از کهن‌الگوی «پیر دانا» می‌داند. این در حالی است که چنین مفاهیمی اغلب در بستر فرهنگ و اسطوره‌های غربی شکل گرفته‌اند و معمولاً فاقد ارزش‌گذاری دینی هستند یا در مواردی حامل ارزش‌هایی‌اند که با معارف اسلامی هم‌راستا نیستند. از این‌رو، بهره‌گیری از این نظریه‌ها در تحلیل‌های روان‌شناختی، به‌ویژه در زمینه‌های مرتبط با انسان‌شناسی دینی یا معرفت‌شناسی اسلامی، نیازمند دقت و تأمل جدی است. لازم است همواره اصول و مبانی دینی از جمله اصل عصمت معصومان (ع) مورد توجه قرار گیرد تا از تلفیق نادرست یا تعارض مفهومی جلوگیری شود. در این پژوهش نیز این رویکرد مدنظر بوده و تلاش شده است، کهن‌الگوهای یونگ، با نگاهی متناسب با چارچوب‌های معرفتی اسلامی و شیعی بررسی و تحلیل شوند.

شعر معاذ جنید، شاعر انصارالله که در سال‌های اخیر به ویژه در زمان جنگ‌های داخلی و مبارزه با ظلم در یمن معروف شده است، از نظر محتوای دینی و فرهنگی دارای ارزش خاصی است. با توجه به اینکه شرایط یمن، مقاومت را ضروری می‌سازد، معاذ جنید این فرهنگ را در اشعارش تقویت کرده و از دلاوری‌های اسلامی الهام گرفته است که بیشتر حول محور امام علی بن ابی‌طالب (ع) و امام حسین (ع) می‌چرخد. معاذ جنید در شعرهایش به‌طور مکرر از شخصیت امام حسین (ع) و قیام عاشورا الهام گرفته و با بهره‌گیری از مفاهیم مذهبی و اسطوره‌ای، آن را به عنوان نشانه‌ای از پایداری و مبارزه در برابر ظلم و ستم معرفی کرده است. این پژوهش به بررسی کهن‌الگویی امام حسین (ع) در شعر معاذ جنید بر اساس نظریه کارل یونگ می‌پردازد و می‌کوشد تا عمق تأثیرات این کهن‌الگو را در اشعار او بررسی و تحلیل نماید.

موضوع این جستار از اهمیت بالایی برخوردار است، زیرا بررسی کهن‌الگویی امام حسین (ع) در شعر معاذ جنید می‌تواند به درک عمیق‌تر چگونگی تعامل مردم و گروه‌ها با مفاهیم دینی و اساطیری ایثار و مقاومت کمک کند. این تحقیق می‌تواند بیان کند که چگونه کهن‌الگوها و نمادهای مذهبی در شعر و ادبیات جدید تجلی می‌یابند و چگونه آنها به عنوان راهی برای مبارزه و شکل‌دهی به هویت دینی و فرهنگی در مقابل ستم و بی‌عدالتی به کار می‌روند. هدف اصلی این پژوهش ارزیابی و تحلیل کهن‌الگویی امام حسین (ع) در اشعار معاذ جنید بر مبنای مفاهیم کلیدی نظریه کارل یونگ، به ویژه در زمینه ناخودآگاه جمعی و کهن‌الگوهای اسطوره‌ای است.

سوال‌های پژوهشی

پژوهش حاضر می‌کوشد تا به سؤال‌های زیر پاسخ دهد:

۱. چه ارتباطی بین شخصیت امام حسین (ع) در شعر معاذ جنید و کهن‌الگوهای یونگ وجود دارد؟
۲. معاذ جنید چگونه از شخصیت امام حسین (ع) به عنوان نمودی از کهن‌الگو استفاده کرده است؟
۳. این کهن‌الگوها الهام بخش چه معانی در چارچوب دینی و فرهنگی است؟

فرضیه‌های پژوهش

این مقاله بر این فرضیه‌ها استوار است که شخصیت امام حسین (ع) در اشعار معاذ جنید، قابلیت بالایی را برای تحلیل در قالب کهن‌الگوهای یونگ دارد و نمایانگر چند کهن‌الگوی اصلی یونگ است. معاذ جنید، از شخصیت امام حسین (ع) به عنوان کهن‌الگوی «قهرمان»، «قربانی مقدس» و «پیردانا (راهنما)» بهره برده است. این کهن‌الگوها به‌طور خاص الهام بخش معنا و هویت مقاومت اسلامی و ایثار در برابر ستم و سلطه به کار رفته‌اند.

پیشینه پژوهش

در پیشینه پژوهش مرتبط با شعر معاذ جنید، می‌توان به مقاله «بازتاب مضامین قرآنی پایداری در شعر انصارالله یمن: مطالعه موردی اشعار معاذ جنید» نوشته احمد امیدوار اشاره کرد که در اسفند ۱۴۰۳ در سامانه فصلنامه مطالعات ادب اسلامی، در بخش مقالات آماده انتشار، قرار گرفته است. این مقاله با تمرکز بر تحلیل مضامین قرآنی مرتبط با پایداری و جهاد در شعر معاذ جنید، به بررسی شیوه بهره‌گیری شاعر از مفاهیم قرآنی در راستای تقویت گفتمان مقاومت اسلامی و مشروعیت‌بخشی به مبارزه انصارالله پرداخته است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که اشعار مورد بررسی، با تأثیرپذیری از مفاهیم قرآنی مقاومت، نقاط قوت جبهه خودی را برجسته و ضعف‌های آن را کم‌رنگ می‌کند؛ در مقابل، ویژگی‌های منفی دشمن را پررنگ نشان می‌دهد. همچنین این اشعار با بهره‌گیری از ابزارهای زبانی و بلاغی، به‌مثابه رسانه‌ای برای انتقال پیام‌های قرآنی مقاومت عمل می‌کنند. هرچند مقاله یادشده به کهن‌الگوها و شخصیت امام حسین (ع) نپرداخته است، اما شناخت رویکرد دینی و مبارزاتی شاعر را برای تحلیل‌های عمیق‌تر، از جمله مطالعه کهن‌الگویی اشعار او، فراهم می‌سازد.

بر اساس بررسی‌های انجام‌شده، تاکنون شخصیت امام حسین (ع) در اشعار معاذ جنید با رویکرد کهن‌الگویی تحلیل نشده است. با این حال، درباره کاربرد نظریه کهن‌الگوهای یونگ در ادبیات عربی و فارسی پژوهش‌های متعددی نگاشته شده است که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از:

جعفری، طیبیه. (۱۳۸۹). «تحلیل و نمادپردازی پیامبر نوشته جبران خلیل جبران با توجه به کهن‌الگوهای روان‌شناسی یونگ». فنون ادبی، دوره ۲، شماره پیاپی ۲، صص ۱۳۴-۱۲۳. این پژوهش به این نتیجه رسیده است که «من»، «خود»، «سایه»، «پیر دانا» و «ماندالا» مهم‌ترین کهن‌الگوهای موجود در این اثر هستند.

عرب یوسف‌آبادی، فائزه، و دیانتی، الهام. (۱۳۹۷). «بازتاب کهن‌الگوهای نظریه یونگ در کتاب من زنده‌ام». پژوهشنامه نقد ادبی و بلاغت، دوره ۷، شماره ۱، صص ۱۶۱-۱۴۷. این پژوهش، روایت زنی آزاده و قدرتمند را بررسی می‌کند که در شرایط مبارزه و اسارت، کنشی فعال و اثرگذار دارد. بر اساس نتایج این مقاله، کهن‌الگوی آنیموس در شخصیت او، به‌ویژه در دوران اسارت، به شکلی تقویت‌شده و برجسته نمود می‌یابد.

دوست‌قرین، فاطمه؛ محمدی، مریم؛ و اوحدی اصفهانی، مهرانگیز. (۱۴۰۲). «بررسی کهن‌الگوی سایه یونگ در هفت‌پیکر نظامی». جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، دوره ۵، ویژه‌نامه ۱۴۰۲، هنر و بازنمایی. این پژوهش، داستان هفت‌پیکر نظامی را بر پایه نظریه سایه یونگ بررسی کرده و نشان داده است که کهن‌الگوی سایه در این اثر با ویژگی‌هایی منفی مانند زودباوری، حرص، طمع و شهوت تجلی یافته است.

به دلیل پرهیز از اطاله کلام، از ذکر نمونه‌های دیگر خودداری می‌شود. بررسی پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که مطالعات مربوط به تحلیل شخصیت‌های مذهبی به‌مثابه کهن‌الگو در ادبیات عربی، به‌ویژه در شعر معاصر، همچنان محدود است. این کمبود به‌خصوص درباره شخصیت امام حسین (ع) و بازتاب کهن‌الگویی آن در شعر پایداری بیشتر به چشم می‌خورد. از این رو، پژوهش حاضر در راستای پر کردن این خلأ و ارائه رویکردی نوین در تحلیل شعر پایداری معاذ جنید، به‌ویژه در پیوند با کهن‌الگوها، سامان یافته است.

مفاهیم نظری پژوهشی

الف) نظریه کارل یونگ

کارل گوستا یونگ روانکاو و فیلسوف سوئیسی (۱۸۷۵ - ۱۹۶۱) در نیمه دوم قرن بیستم، روانشناسی تحلیلی را تاسیس کرد و برای کاوش در روان انسان و شناخت ناخودآگاهی او، به جهان کهن و باستان و افسانه‌های دیرین بازگشت تا پیوند میان روح و طبیعت را زنده سازد (درودگریان، ۱۳۹۳: ۳۲). وی برای شناخت رازهای روان انسان، از خردگرایی قرن نوزدهم فاصله گرفت و توجه خود را به دنیای پر رمز و راز دین و عرفان معطوف کرد و با جستجو در افسانه‌ها، باورها و آیین‌های مردمی تلاش کرد تا از راه کشف و شهود به دنیای درون انسان راه یابد، وی رفتارهای انسان را در ارتباط متقابل با رفتارهای اجتماعی، فرهنگی، هنری و مذهبی توجیه کرد و به شیوه عالمانه، گوهر روح انسانی را نشان داد و در حوزه نقد و ادبیات، هنر و اسطوره‌شناسی راه نوینی را گشود (یونگ، ۱۳۶۸: ۷). وی باور دارد که در تحلیل روان انسان می‌توان عناصر نمادین اسطوره‌ای را یافت، به نحوی که گویی به وی ارث رسیده است. همچنین وی معتقد است که این عناصر نمادین در روان ما وجود دارند و حامل معنایی هستند که ما آنها را نساخته‌ایم و گویا این عناصر، معناهای ازلی و جاودان هستند (احمدی، ۱۳۷۴: ۳۶۹). یونگ از «کهن الگوها» به عنوان تصاویر ذهنی که جهان شمول هست و در ناخودآگاه جمعی وجود دارد، یاد می‌کند و اسطوره را به عنوان تجلی این کهن الگوها می‌داند؛ در اصل، اسطوره به عنوان راهی برای درک کهن الگوها عمل می‌کند (پاینده، ۱۳۸۴: ۳۳). این عناصر همان کهن الگوهای هستند که از نظر یونگ، الگوهای دائمی و جاودانی فهم و ادراک آدمی هستند (نمازعلیزاده، ۱۳۹۵: ۲۷۱).

ب) کهن‌الگو (آرکی‌تایپ)

آرکی‌تایپ از کلمه یونانی «آرکه تیپوس» گرفته شده است. آرکه به معنای شروع و آغاز کردن، آغاز و ابتدا و تایپ به معنای مهر یا اثر قالب و الگو می‌باشد؛ لذا در زبان یونانی به معنای الگو یا مدلی است که چیزی را از روی آن می‌ساختند (انوشه، ۱۳۸۱: ۲). این لفظ در زبان فارسی به کهن نمونه، سرنمون (ثمنینی، ۱۳۸۷: ۱۵ - ۱۶) کهن الگو، سنخ‌های باستانی، نمونه‌های ازلی، صور ازلی و صور اساطیری ترجمه شده است (شمیسا، ۱۳۸۷: ۲۶۴). آرکی‌تایپ الگوی اولیه و اولین نمونه است که از روی آن رونویسی می‌شود.

این اصطلاح در سالیان اخیر شایع شده و در علوم مختلفی از جمله روانشناسی، انسان‌شناسی و نقد ادبی به کار رفته است، کاربرد گسترده آن در حیطه ادبیات منجر به پیدایش روشی از نقد ادبی شده که به نقد کهن‌الگویی یا نقد نمونه ازلی شناخته شده است. کتاب کهن‌الگوهای کهن در شعر (۱۹۳۴) اثر مادبادکین در مطرح شدن این روش بسیار مؤثر بوده و در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ شیوع بیشتری پیدا کرده است و همچنان نیز طرفداران خود را دارد (داد، ۱۳۸۳: ۴۸۸). گاهی آن را تصاویر اسطوره‌ای یا الگوهای جمعی نامیده‌اند و در واقع یک گرایش غریزی و عناصر سازنده ناخودآگاه به شمار می‌آید (یونگ، ۱۳۸۴: ۹۶). یونگ در تعریف آن می‌گوید: «محتوای ناخودآگاه که از راه خودآگاه شدن و نیز از راه ادراک شدن، تغییر می‌یابد و ویژگی‌هایش را از ذهنیت فردی به دست می‌آورد که به هر دلیلی در آن حادث شده است (بیلسکر، ۱۳۸۸: ۶۰). این الگوها در همه انسان‌ها از بدو تولد وجود دارد و به صورت نیرویی عمیق در سطح ناخودآگاه قرار دارند. کهن‌الگوها همواره در قالب نمادها تمثیل می‌یابند و از آنجا که نمادها بدنه و شاکله ادبیات و اساطیر را تشکیل می‌دهند، پژوهش در حوزه نقد ادبی با کهن‌الگوها تلاقی خواهد یافت (بارانی و تیموری فتحی، ۱۳۹۴: ۶۷).

ج) انواع کهن‌الگوها

یونگ معتقد بود که تعداد کهن‌الگوها ثابت و بدون تغییر نیست و ممکن است برخی از آنها با یکدیگر ترکیب شود. وی کهن‌الگوها را به چند دسته تقسیم می‌کند:

- ۱- شخصیت‌ها: مانند کهن‌الگوهای قربانی مقدس، شیطان مطرود، عفریته، پیردانا، انیما و ...
- ۲- بن‌مایه‌های مثلی یا الگوها: مانند آفرینش، فناپذیری (۱- فرار از زمان ۲- غرق گشتن عارفانه در زمان تسلسلی).
- ۳- تصاویر طبیعت: مانند دریا، رود، بیابان، باغ، خورشید، درخت، خزندگان و ...

۴- رنگ‌ها: مانند قرمز، سبز، آبی، سیاه و سفید.

۵- اعداد: ۳ - ۴ - ۷ - ۴۰ و ...

۶- اشکال هندسی: مانند دایره، بیضی و... (گورین و همکاران، ۱۳۷۶: ۱۷۴؛ پاینده، ۱۳۹۸: ۳۲۱).

بحث

شخصیت امام حسین (ع) در شعر معاذ جنید، با توجه به نظریه کارل گوستاو یونگ، می‌تواند نمایانگر چندین کهن‌الگوی مهم باشد که هر یک از آنها جنبه‌ای از شخصیت وی را توضیح می‌دهند. این کهن‌الگوها بر اساس نقش و ویژگی‌های ایشان در فرهنگ ایثار و پایداری قابل تحلیل هستند.

کهن‌الگوی قهرمان (Hero)

یکی از بارزترین و کلیدی‌ترین کهن‌الگوهای کهن‌الگویی که یونگ معرفی کرده «کهن‌الگوی قهرمان» است. یونگ بیان می‌کند زمانی که وجود انسانی به قدرت بیشتری احتیاج دارد، «کهن‌الگوی قهرمان» ظهور می‌کند، یعنی وقتی که خودآگاه نمی‌تواند به تنهایی یا حداقل بدون کمک منابع نیرویی که در ناخودآگاه نهفته‌اند، کاری انجام دهد و به ناخودآگاه نیاز پیدا می‌کند (یونگ، ۱۳۸۴: ۱۸۱). در این شرایط، فرد با بهره‌گیری از کهن‌الگوها و نیروی تخیل سعی می‌کند نقاط ضعف خود را اصلاح کرده و توانمندی‌هایش را افزایش دهد. مکتب نقد کهن‌الگویی به دو دسته قهرمان اعتقاد دارد؛ در نوع اول، تنها بر جهان بیرونی تأکید می‌شود. قهرمان در نبرد یا دفاع با هر نوع خطری مواجه می‌شود و با انجام کارهای شجاعانه، از قوم و سرزمین خود محافظت می‌کند (یونگ، ۱۹۷۰: ۳۵۶). در نوع دوم، قهرمان در حالی که همچنان همان دلاوری‌ها و شجاعت‌ها را نشان می‌دهد، از نظر روحی و معنوی نیز دچار تغییر می‌شود و با گذر از مراحل مختلف، به نوعی به بلوغ معنوی می‌رسد. امام حسین (ع) به عنوان نماد مقاومت و مقابله با ظلم، به وضوح با کهن‌الگوی قهرمان همخوانی دارد. با توجه به اینکه امام حسین (ع) در مبانی اعتقاد شیعه انسان کامل هست؛ لذا در این اشعار وی کهن‌الگوی قهرمان از نوع اول است. قیام امام حسین (ع) علیه ظلم یزید برای احیای ارزش‌های اسلام، دقیقاً نمایانگر قهرمانی است که برای عدالت و انسانیت به مبارزه با ستمگران برمی‌خیزد. آرکی تایپ قهرمان در شعر معاذ جنید با ذکر امام حسین (ع) این چنین به تصویر کشیده شده است.

نمونه اول:

كُلُّ مَنْ تُرْنَا عَلَيْهِمْ

أَصْبَحُوا بِصُفُوفِهَا..

وَلِتُورَةَ الْبَحْرَيْنِ

يَنْصُمُ الْحُسَيْنُ وَ(كَرْبَلَاءُ)

وَيُعْلِنُ اللَّهُ انْصِمَامَهُ..

هَذِهِ الْبِحَارُ

إِلَى الْوَرَاءِ تَعُودُ خَائِفَةً

تَضِيقُ.. تَضِيقُ مُدْعِنَةً

وَتَتَسَخَّرُ (الْمَنَامَةَ) (جنید، ۲۰۱۸: ۱۴۰)

ترجمه: و همه کسانی که بر ضد آنها قیام کردیم / به صف آن پیوستند ... / و به انقلاب بحرین / حسین و کربلا می‌پیوندند / خداوند پیوستنش را اعلام می‌کند... / این دریاها / با ترس برمی‌گردد / تسلیم شده، منقبض می‌شوند... منقبض می‌شوند / و منامه گسترده‌تر می‌شود.

این ابیات را می‌توان در چارچوب نظریه کهن‌الگوهای کارل یونگ، به‌ویژه کهن‌الگوی قهرمان، تحلیل کرد. در این نگاه، امام حسین (ع) تجسمی آشکار از کهن‌الگوی قهرمان است؛ شخصیتی که مبارزه‌اش برای تحقق حقیقت، عدالت و آزادی ابعاد جهانی دارد. مقابله او با ظلم در این اشعار، نمادی از تلاش برای احقاق ارزش‌های کهن‌الگوی قهرمان است که در روان‌شناسی تحلیلی یونگ، بازتابی از نبرد همیشگی خیر در برابر شر محسوب می‌شود. قهرمانان در روایت‌های اسطوره‌ای و تاریخی معمولاً ویژگی‌هایی همچون شجاعت، فداکاری و تعهد دارند و به‌عنوان نمادی از امید جمعی برای رسیدن به آزادی عمل می‌کنند. این خصوصیات را به‌وضوح در قیام امام حسین (ع) مشاهده می‌کنیم.

عبارت «وَلْيُؤَرِّهِ الْبَحْرَيْنِ يَنْضَمُ (الْحُسَيْنُ) وَ (كَرْبَلَاءُ)» امام حسین (ع) و واقعه کربلا را نه تنها یک حادثه تاریخی، بلکه به‌عنوان یک نماد ابدی از انقلاب‌های عدالت‌طلب معرفی می‌کند. در این چارچوب، امام حسین (ع) به‌مثابه الگوی برتر کهن‌الگوی قهرمان، برای تمام جنبش‌های آزادی‌خواه الهام‌بخش است. چنین تعبیری نشان می‌دهد که ویژگی‌های این کهن‌الگو از زمان و مکان فراتر رفته و انگیزه‌بخش نسل‌های بعدی در مقابله با ظلم و ستم است.

عبارت «وَيُعَلِّمُ اللَّهُ أَنْضَمًا...» نیز همراهی خداوند با این حرکت را بیان می‌کند. این همراهی، بُعدی معنوی به شخصیت امام حسین (ع) می‌بخشد. در نظریه یونگ، قهرمان عمدتاً از حمایت نیرویی والا یا قدرتی برتر (در اینجا خداوند) بهره‌مند است که در چارچوب این نظریه، نشانی از قدرتی عالی محسوب می‌شود. این قوا معمولاً وظیفه قهرمان را معنادار کرده و به مبارزه او در برابر ظلم، مشروعیت و تأیید الهی می‌بخشد.

نمونه دوم:

سَيَظَلُّ صَوْتُكَ فِي الْمَعَارِكِ

كَالْحُودِ الْمُنْزَلِينَ

مُنَاصِرًا وَمُتَبِّئًا

لِقُلُوبِ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ..

وَكَالرَّصَاصَةِ كَالسَّلَاحِ

عَلَى صُدُورِ الْمُعْتَدِينَ..

فَأَنْشِدْ زَوَامِلَكَ الْأَيَّيَّةَ

لِلنَّبِيِّ وَلِلْحُسَيْنِ..

فَلَمَّا لَقِيَتهَا بِمَا لَقِيَتهَا (همان: ۱۴۱)

ترجمه: صدای شما در نبردها باقی خواهد ماند/ مثل سربازان پیاده/ حمایت‌کننده و استوارکننده/ برای دل‌های مردم مؤمن.../ و مانند یک گلوله، مانند یک سلاح/ بر سینه متجاوزان.../ پس زوامل «سرودها» شجاعانه‌ات را بخوان/ برای پیامبر(ص) و برای حسین/ و خوشا به حال تو، به خاطر آنچه یافتی.

معاذ جنید این ابیات را در سوگ لطف القحوم نوشته است. او شاعر و سراینده انقلابی از یمن بود که با اجرای «ما نبالی ما نبالی» در آغاز فعالیت‌هایش مشهور شد. او در چندین نبرد و فعالیت نظامی در یمن، شرکت کرد. لطف القحوم در جنگ با نیروهای وابسته به عربستان سعودی در جبهه مأرب به شهادت رسید (العربی الجدید، ۲۰۱۶: ۱). در این اشعار، صدای لطف القحوم به‌عنوان قهرمان و بسان نیرویی آسمانی و پایدار توصیف شده است. این صدای قهرمانان در نظریه یونگ نمایانگر ناخودآگاه جمعی است که به شکل مداوم در تاریخ بشر تکرار می‌گردد. عبارت «مُنَاصِرًا وَمُتَبِّئًا لِقُلُوبِ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ» به نقش حمایتی و الهام‌بخش این قهرمان اشاره می‌کند. عبارت «وَكَالرَّصَاصَةِ، كَالسَّلَاحِ عَلَى صُدُورِ الْمُعْتَدِينَ» قهرمان را به‌عنوان نیروی مبارزه با ستم و ظلم نشان توصیف می‌کند. «فَأَنْشِدْ زَوَامِلَكَ الْأَيَّيَّةَ لِلنَّبِيِّ وَلِلْحُسَيْنِ»: این بیت الهام گرفتن او از قیام امام حسین (ع) را به نمایش می‌گذارد. قهرمان الهی، منبعی الهام‌بخش برای افرادی است که در جستجوی عدالت‌اند. این عبارت، امام حسین (ع) را نه تنها به‌عنوان یک شخصیت تاریخی، بلکه به‌عنوان نمادی از کهن‌الگوی قهرمان معرفی می‌کند. این کهن‌الگو در طول تاریخ در ناخودآگاه جمعی

انسان‌ها باقی مانده و مفهوم مقاومت و ایستادگی را برای نسل‌های آینده تبیین می‌کند. همان‌طور که یونگ قهرمان را نمادی فرازمانی و فرامکانی تلقی می‌کند، امام حسین (ع) نیز همواره منبع الهام برای عدالت، آزادی شناخته شده است. در این شعر، شاعر می‌خواهد بگوید که امام حسین (ع) به عنوان یکی از برجسته‌ترین آرکی‌تایپ‌های قهرمانی، نمایانگر شجاعت و پایداری است. او، در مسیر پیامبر اکرم (ص)، با فداکاری خود نه تنها تاریخ را متحول کرد، بلکه کهن‌الگویی الهام‌بخش در زمینه قهرمانی و ایستادگی در برابر ظلم و استکبار برای تمامی نسل‌ها محسوب می‌شود.

نمونه سوم:

تَطْوِي الرِّياحُ العاصِفَاتُ مُحِيْمًا	يا مُؤمِنًا يَطْوِي المواقِعَ مِثْلَما
و(عَلِيٍّ) مِلاً غُرُوقِهِ يَجْرِي دَمًا	مُسْتَهْدِيًا بَهْدَى النَّبِيِّ وَآلِهِ
سَيِّفِ (الفِقارِ) مُوَالِيًا وَمُعْظَمًا	مُسْتَحْضِرًا بَأْسَ (الحُسَيْنِ) وَحَامِلًا
تَسْمُو.. فَسَلْمُكَ ارْتِباطُكَ بِالسَّمَا	سَتَظَلُّ فِي كُلِّ المَعاركِ صَاعِدًا

(جنید، ۲۰۱۸: ۲۰۶)

ترجمه: ای مومنی که، مکان‌ها را محاصره می‌کند، همان‌طور که بادهای طوفانی اردوگاه را احاطه می‌کنند. به هدایتگری پیامبر(ص) و خاندانش هدایت شد و علی رگه‌هایش را پر از خون جاری کرد. یادآور عزت حسین و حامل شمشیر ذوالفقار و وفادار و بزرگوار هستی. همواره در همه نبردها به قیام ادامه می‌دهی و بالا می‌روی. و این نردبان (قدس شریف) تو را با آسمان ارتباط می‌دهد.

شاعر این اشعار را برای فلسطین و قدس شریف سروده است. عبارت «تَطْوِي المواقِعَ مِثْلَما تَطْوِي الرِّياحُ العاصِفَاتُ مُحِيْمًا» شخصیت فلسطین را به قهرمان و قدرتی بزرگ و دگرگون‌کننده تشبیه می‌نماید. در نظریه یونگ، قهرمان فردی است که به چالش‌های بزرگ پاسخ می‌دهد و قادر به مقابله با نیروهای ظلمت است. مصراع «مُسْتَهْدِيًا بَهْدَى النَّبِيِّ وَآلِهِ» نمایانگر هدایت قهرمان به واسطه ارزش‌های الهی است، در حالی که عبارت «و(عَلِيٍّ) مِلاً غُرُوقِهِ يَجْرِي دَمًا» به انتقال شجاعت و روح معنوی علوی از طریق ارتباط معنوی اشاره می‌کند. در نظریه یونگ، قهرمان ارتباطی با منبعی روحانی یا کهن‌الگو دارد.

عبارت «مُسْتَحْضِرًا بَأْسَ (الحُسَيْنِ)» که به شجاعت و دلاوری امام حسین (ع) اشاره دارد، به‌خوبی نماد کهن‌الگوی قهرمان در نظریه کارل یونگ را نمایان می‌سازد. این قسمت از شعر، به خصوصیات قهرمانانه امام حسین (ع) اشاره می‌کند. امام حسین (ع) به عنوان آرکی‌تایپ قهرمان، نه تنها از نظر جسمانی، بلکه از لحاظ معنوی و روحی نیز در صحنه عاشورا علیه ظلم قیام کرد. شجاعت امام حسین (ع) تنها محدود به جنگ فیزیکی نبود؛ بلکه بر اساس اصول الهی و اسلامی، قوت بیشتری داشت. به همین خاطر، او تجلی کهن‌الگوی قهرمانی است که به خاطر اصول الهی و عدالت مبارزه کرد و آمادگی داشت تا جان خود را فدای این اصول کند و این دقیقاً نمایانگر مفهوم قهرمان در ناخودآگاه جمعی است.

امام حسین (ع) در شعر معاذ جنید به عنوان کهن‌الگوی قهرمان و الهام بخش مبارزان به تصویر کشیده شده است. این مبارزه با ظلم، بازتاب‌دهنده یکی از عمیق‌ترین و جهانی‌ترین الگوهای انسانی است. شعر معاذ جنید با استفاده از عناصر حماسی و نمادین، امام حسین (ع) را نه تنها یک شخصیت تاریخی، بلکه یک کهن‌الگوی قهرمان ابدی معرفی می‌کند که پیام او همچنان الهام‌بخش است.

کهن‌الگوی قربانی مقدس (Holy Sacrifice)

قربانی به اشکال مختلفی تجلی می‌یابد این گونه قربانی‌ها را می‌توان به این صورت تقسیم‌بندی کرد: ۱- قربانی انتخاب‌شده (The chosen Sacrifice): آن چیزی که برای قربانی کردن برگزیده می‌شود، باید در نوع خود عالی‌ترین باشد و با قربانی شدن خود، تمام آنچه از جلب برکت و دفع شر که به این عمل مربوط است را به تحقق برساند. ۲- قربانی تصادفی (victim): چیزی یا کسی که به طور ناخواسته انتخاب شده و به طور تصادفی قربانی می‌شود، بدون اینکه از قبل برای این منظور آماده شده باشد.

مانند افرادی که در حوادث طبیعی مثل سیل یا آتش فشان جان خود را از دست می‌دهند و در باور کهن غلط موجب خاموشی خشم خدایان می‌شوند ۳- شهید (martyr): اگرچه مرگ یک شهید تمام ویژگی‌های مثبت قربانی را دارد و بلا را از قبیله و جامعه دور می‌سازد و همچنین ضامن سعادت و حفظ ارزش‌های والا در جامعه است، با این حال، یک تمایز اساسی با مفهوم کلاسیک قربانی دارد و آن انتخاب‌گر بودن شهید است. قربانی، انتخاب می‌شود و شهید، انتخاب می‌کند تا قربانی گردد؛ بنابراین در دایره‌ای خاص‌تر از معنای عام قربانی قرار دارد (فولادوند، ۱۳۹۹: ۱۱۰).

کهن‌الگوی قربانی مقدس از نوع سوم نمایانگر فردی است که به خاطر رسیدن به هدفی والا، خود را فدای دیگران می‌کند تا تغییراتی در جامعه یا بشریت به وجود آورد. شخصیت امام حسین (ع) و واقعه عاشورا به عنوان نمونه‌ای از ایثار، شهادت و فداکاری در مسیر حقیقت، با این نوع کهن‌الگو ارتباط دارند. او فدایی شد تا اصول توحید، عدالت و آزادی را احیا کند. در شعر معاذ جنید، امام حسین (ع) به عنوان شخصیتی معرفی می‌شود که با درک کامل، خود را برای هدفی مقدس و والا فدا می‌کند؛ لذا از منظر نظریه کهن‌الگوهای کارل یونگ، به ویژه کهن‌الگوی قربانی مقدس، به طور چشمگیری قابلیت تحلیل دارد. این کهن‌الگو نمایانگر شخصیتی است که با فداکاری و ایثار، حقیقتی برتر را به دنیا ارائه می‌کند و با شهادت خود معنایی عمیق و پایدار برای حیات و جامعه خلق می‌کند.

در نظریه یونگ، قربانی مقدس معمولاً شخصی است که به عنوان واسطه‌ای بین انسان و معنویت عمل می‌کند و امام حسین (ع) در شعر جنید نیز به طور آشکار چنین نقشی را دارد. شهادت امام حسین (ع) در شعر معاذ جنید، صرفاً یک واقعه تاریخی نیست، بلکه به عنوان یک حقیقت جهانی برای تمام انسان‌ها ارائه می‌گردد. این ویژگی، پیوندی نزدیک با کهن‌الگوی قربانی مقدس دارد، به این دلیل که این نوع قربانیان با رنج‌هایشان، پیامی فراتر از زمان و مکان را منتقل می‌کنند. امام حسین (ع) در این اشعار به عنوان فردی شناخته می‌شود که نه به خاطر نجات خویش، بلکه به منظور نجات سایرین و برای مقابله با ظلم و بیداری انسان‌ها قیام و جان خود را فدا می‌کند.

نمونه اول:

وَهَلْ غَفَّتِ الْمَوَاجِعُ وَالْجِرَاحُ	لِيُوقِظَهَا رَحِيلُكَ يَا (صَاحُ)
بِتَوْقِيتِ (الْحُسَيْنِ) أَصَبْتَ.. لَكِنْ	عَلَى أَوْجَاعِنَا صُبَّتِ رِمَاحُ
كَأَنَّكَ قُلْتَ.. (عَاشُورَاءَ) خُذْنِي	فَإِنِّي لِلْحُسَيْنِ دَمٌ مُبَاحُ

(جنید، ۲۰۱۸: ۲۱۳)

ترجمه: ای دوست، آیا دردها و زخم‌ها به خواب رفته‌اند تا با رفتنت بیدار شوند؟ به زمان شهادت امام حسین (ع) به هدف رسیدی... اما نیزه‌هایی بر دردهای ما ریخته شد. گویا گفتم... (عاشورا) مرا ببر که خون من برای امام حسین (ع) مباح است.

معاذ جنید این ابیات را برای شهید صلاح العزی از مبارزان یمنی سروده است و شهادت و فداکاری او در راه حق، را یادآوری می‌کند و با ذکر امام حسین (ع) به وضوح کهن‌الگوی قربانی مقدس یونگی را به تصویر می‌کشد. امام حسین (ع) با انتخاب آگاهانه مرگ، درد و رنج خویش را به وسیله‌ای برای بیداری، اتحاد و دگرگونی معنوی جامعه مبدل می‌کند. در بیت «وَهَلْ غَفَّتِ الْمَوَاجِعُ وَالْجِرَاحُ... لِيُوقِظَهَا رَحِيلُكَ يَا (صَاحُ)» واژه «رَحِيلُكَ» به گذر از دنیا و ورود به عالم دیگر اشاره می‌کند. این‌جا سفر شخص (به‌عنوان استعاره از مرگ)، نمایان‌گر فرایند فدا شدن است. با شهادت او دردی نو یا آگاهی از دست رفته در وجود دیگران «بیدار» می‌گردد. این بیت به تاثیر عمیق شهادت اشاره می‌کند که رنج‌های پنهان بشر را بیدار می‌سازد. در نظریه یونگ، کهن‌الگوی قربانی مقدس نمایانگر فداکاری آگاهانه‌ای است که از طریق درد و رنج، امکان تحول و بازسازی معنوی جامعه را فراهم می‌آورد. عبارت «كَأَنَّكَ قُلْتَ.. (عَاشُورَاءَ) خُذْنِي، فَإِنِّي لِلْحُسَيْنِ دَمٌ مُبَاحُ» نشان‌دهنده الهام گرفتن شهید از امام حسین (ع) به عنوان کهن‌الگوی قربانی مقدس (شهادت) در تسلیم آگاهانه و مقدس در راه شهادت است. در مفهوم کهن‌الگوی قربانی مقدس، فرد قربانی علاوه بر تحمل رنج، با درک کامل، به ارزش‌های والا و الهی تقدیر و احترام می‌گذارد. امام حسین (ع) در روز عاشورا خون خویش فدا کرد تا مسیر حقیقت و عدالت را برای دیگران نمایان کند. در بیت «بِتَوْقِيتِ (الْحُسَيْنِ) أَصَبْتَ.. لَكِنْ عَلَى أَوْجَاعِنَا صُبَّتِ رِمَاحُ» شخصیت امام

حسین (ع) به عنوان کهن‌الگوی قربانی مقدس نه تنها به جنبه فردی شهید مذکور مرتبط است، بلکه نمایانگر درد جمعی امت مسلمانان می‌باشد. این کهن‌الگو، بر اساس نظریه یونگ، سمبلی از ایثار است که برای همیشه در ناخودآگاه جمعی باقی می‌ماند و برای آنها الهام بخش فداکاری است.

نمونه دوم:

وَصَعِدْتَ عِنْدَ اللَّهِ حَا	يَا وَاتَّكَاتَ عَلَى فُؤَادِي
جَسَدًا تُطَرِّزُهُ الشَّطَا	يَا وَالْجُرُوحَ عَلَى اتِّقَادِ
قُرْبَ (الْحُسَيْنِ) غَدَوْتَ حَا	حَيْثُ (حُسَيْنًا) وَ(الْبَدْرُ) بَادِي
لَا زَالَ صَوْتُكَ يُشَعِّلُ الثَّ	سُورَاتٍ.. حَتَّى فِي الْجَمَادِ

(همان: ۱۴۳-۱۴۴)

و زنده به سوی خدا عروج کردی و بر قلب من تکیه دادی. پیکری را که با ترکش گلدوزی دوزی شده و بر زخم‌ها، شعله آتش است. نزدیک (حسین) شدی... آنجا که (حسین) ما و (بدرالدین) ظهور کردند». صدای تو همچنان انقلاب‌ها را برمی‌انگیزد... حتی در اجسام بی‌جان!

در این ابیات نیز شاعر، شهادت لطف القحوم از مبارزان یمنی و تاسی وی از امام حسین (ع) را به تصویر می‌کشد. بیت «وَصَعِدْتَ عِنْدَ اللَّهِ حَيًّا وَاتَّكَاتَ عَلَى فُؤَادِي» بیانگر جاودانگی قربانی مقدس است. که پس از ایثار به زندگی روحانی و مقام والا در نزد خداوند نائل می‌شود. عبارت «جَسَدًا تُطَرِّزُهُ الشَّطَايَا وَالْجُرُوحَ عَلَى اتِّقَادِ» به معنای جسمی که با تیرها و جراحات تزئین شده است، نشان‌دهنده مسیر سرشار از درد و رنج قربانی در گذر از دنیای مادی به سطحی والا است. این تصویر، انسان را به نقش رنج در رشد معنوی و اخلاقی هدایت می‌کند. در کهن‌الگو، این درد نماد پاکی، فداکاری و تغییر است. بیت «قُرْبَ (الْحُسَيْنِ) غَدَوْتَ.. حَيْثُ (حُسَيْنًا) وَ (الْبَدْرُ) بَادِي» به طور واضح نمایانگر کهن‌الگوی شخصیت امام حسین (ع) به عنوان قربانی مقدس و منبع الهام شهیدان است. در نظریه یونگ، قربانی مقدس پس از گذر از مرگ جسمانی، در سطحی روحانی و ابدی به حیات ادامه می‌دهد. شهید، همانند امام حسین (ع)، با فداکاری خود ارتباطی عمیق میان بشر و خدا برقرار می‌سازد. هم‌نشینی شهدا با امام حسین (ع) نشان‌دهنده الگو بودن او برای افرادی است که در راه ایثار و عدالت گام برداشته‌اند. در کهن‌الگوی یونگ، این ارتباطها نمایانگر ساختارهای مشترکی هستند که نسل‌ها را به حقیقت واحد متصل می‌کنند. بر اساس نظریه یونگ، کهن‌الگوها فراتر از زمان هستند، امام حسین (ع) نیز به عنوان کهن‌الگوی قربانی مقدس، در طول تاریخ منبع الهام‌بخش مبارزات عدالت‌طلبانه و معنوی بوده است. عبارت «لَا زَالَ صَوْتُكَ يُشَعِّلُ الثُّورَاتِ.. حَتَّى فِي الْجَمَادِ!» می‌تواند به قدرت بی‌پایان اثربخشی فردی (مانند قهرمان یا قربانی مقدس) بر محیط اطرافش اشاره کند. بر اساس نظریه یونگ، شخصیت قربانی مقدس با جان‌فشانی خویش، به دیگران آگاهی و بیداری می‌بخشد و انقلاب‌های درونی در جامعه را به وجود می‌آورد. صدای او تنها به یک مکان محدود نمی‌شود و می‌تواند به طور نمادین حتی بر اشیاء بی‌جان (که ممکن است به افکار خاموش و ناآگاه اشاره کند) تأثیری عمیق بگذارد.

نمونه سوم:

هُمُ الْجُرْحَى نَعَم.. وَهُمْ الشِّقَاءُ	لِشَعْبِي عِنْدَمَا عَظَمَ الْبَلَاءُ
حُسَيْنِيُونَ، رِيُّونَ لَمَّا	أَصْبِيُوا، مَا أَصَابَهُمْ اسْتِيَاءُ
وَكَيفَ سَيَنْدُمُونَ عَلَى مُصَابِ	إِلَى نَيْلِ الشَّهَادَةِ مِنْهُ شَاءُ؟
وَلَمْ يَتَأَلَّمُوا إِلَّا اشْتِيَاقًا	إِلَى الْجَبَّاتِ شَاقَهُمُ الْفِدَاءُ
لَيْنِ غَابَتْ يَدٌ عَنْهُمْ وَسَاقٌ	فَقَدْ حَضَرَ (الْحُسَيْنِ) وَ(كَرْبَلَاءُ)

(همان: ۲۵۹-۲۶۰)

ترجمه: آنها مجروحانند، آری.. و شفای قوم من هستند، هنگامی که مصیبت بزرگ است. آنها حسینی هستند و خداپرستند و چون شهید شدند ناراضی نبودند. و چگونه از مصیبتی که به سوی شهادت هدایت‌شان می‌کرد، پشیمان شوند؟ آن‌ها به جز شدت اشتیاق برای فدا کردن خود در جبهه‌ها، دردی احساس نکردند. اگر دست یا پایی از آنها غایب باشد (قطع شود)، حسین و کربلا تجلی می‌یابد.

این ابیات از معاذ جنید به طور خاص به مفهوم قربانی مقدس که امام حسین (ع) به نماد آن تبدیل شده است، اشاره دارد. بیت «هُمُ الْجُرْحَى نَعَمْ.. وَهُمْ الشِّفَاءُ لِشَعْبِي عِنْدَمَا عَظُمَ الْبَلَاءُ» نشان‌دهنده فداکاری و ایثار مبارزان یمنی است که در راه حقیقت، جان خود را برای مردم قربانی می‌کنند. «حُسَيْنِيُون، رِيثُون لَمَّا أُصِيبُوا، مَا أَصَابَهُمْ اسْتِيَاءُ»: این بیت به این موضوع اشاره دارد که این مبارزان پیرو امام حسین (ع) با آغوش باز به استقبال شهادت رفتند. امام حسین (ع) در اینجا نمایانگر کهن‌الگوی قربانی مقدس است که به منظور آرمان‌های الهی به طور آگاهانه و با انتخاب خود از خودگذشتگی می‌کند، و الهام بخش مبارزان یمنی شده است. بیت «وَمَا يَتَأَلَّمُوا إِلَّا اشْتِيَاءًا إِلَى الْجِبْهَاتِ شَاقِيَهُمُ الْفِدَاءُ» نشان می‌دهد که برای امام حسین (ع) و یارانش، نبرد و جانفشانی در برابر ستم و فساد نه فقط خوب بلکه ضروری بود و این مساله ناشی از ایمان عمیق به هدف الهی بود که به آنها نیرو می‌داد. عبارت «لَئِنْ غَابَتْ يَدٌ عَنْهُمْ وَسَاقٌ» (اگر دستی و پایی قطع گردد) بیانگر قطع اعضا و از دست دادن جسمانی است. در کربلا، این فداکاری به اوج خود رسید و نمادی از خودگذشتگی گردید. اما بلافاصله ذکر می‌شود «فَقَدَّ حَضَرَ (الْحُسَيْنِ) وَ (كَرْبَلَاءُ)»، که نشان‌دهنده وجود معنوی و نمادین امام حسین (ع) و کربلا به عنوان الگوی کهن‌الگوی قربانی مقدس در از دست دادن جسمانی و دنیوی است. در دیدگاه یونگ، کربلا قابل تحلیل به‌عنوان یک صحنه آرکی‌تایپی است. تمام مؤلفه‌های کربلا (دشمن، ظلم، حقیقت، معصومیت و ایثار) بخش‌های یک طرح نمادین هستند که پیام آزادی، بازآفرینی و ارتباط با واقعیت الهی را تجلی می‌بخشند. وجود معنوی امام حسین (ع) و کربلا نشان‌دهنده این است که مفهوم قربانی مقدس در اینجا از یک واقعه فراتر رفته و به عنوان یک الگوی کهن برای زندگی، مبارزه و معنا بخشی مبدل شده است.

در شعر معاذ جنید، امام حسین (ع) به وضوح به عنوان کهن‌الگوی قربانی مقدس است که نه تنها برای دوران خود، بلکه برای تمام زمان‌ها منبع الهام بوده و نقشی ماندگار در فرهنگ و ناخودآگاه بشری دارد.

کهن‌الگوی پیردانا و راهنما (Wise Old Man)

یکی از کهن‌الگوهای بارز نظریه یونگ، «پیردانا» می‌باشد. در نظریه کارل یونگ، کهن‌الگوی «پیر دانا» نمایانگر حکمت، تجربه و دانش است. این کهن‌الگو معمولاً به عنوان یک راهنما یا مشاور عمل کرده و به شخصیت‌های دیگر یاری می‌دهد تا در مسیر زندگی‌شان تصمیمات بهتری اتخاذ کنند. پیر حکیم نماد ابعاد عمیق‌تر و معنوی‌تر وجود بشری است و می‌تواند به عنوان منبعی از الهام و راهنمایی در موقعیت‌های سخت عمل نماید. این کهن‌الگو که معمولاً در شکل ساحر، طیب، روحانی، معلم، استاد، پدر بزرگ یا هر نوع مرجعی تجلی می‌یابد، نمایانگر معرفت، تفکر، بصیرت، ذکاوت، درایت و الهام است او همواره در شرایطی حاضر می‌شود که بینش، هوشمندی، نصیحت خردمندانه، اقدام به تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی و امثال آن لازم است؛ اما فرد به تنهایی قادر به انجام آن نیست. در این شرایط، حضور آموزگار خردمند با تأملی از سر بصیرت یا تفکری نوین می‌تواند انسان را از بن‌بست نجات دهد. مداخله آن پیر خردمند به معنای تجلی یافتن خود به خود به صورت مثالی، از این رو لازم است که اراده آگاهانه به تنهایی نمی‌تواند شخصیت را به آن سطح یکپارچه کند که این توانمندی فوق‌العاده برای رسیدن به موفقیت حاصل شود (یونگ، ۱۳۶۸: ۱۱۷-۱۱۲). در حقیقت بروز این کهن‌الگو نیرویی خلاقانه و راهی نو برای روح فراهم می‌آورد که به واسطه آن، همه چیز پر از نوآوری می‌شود و انسان می‌تواند از این نعمت برای دگرگون کردن زندگی بی‌روح و دردناک خود به زندگی مملو از ظرفیت‌های جدید بهره بگیرد (یونگ، ۱۳۸۷: ۳۰۰). امام حسین (ع) به عنوان یک الگو و هدایتگر برای پیروانش عمل می‌نماید. او با از خودگذشتگی و فداکاری‌اش به دیگران آموزش می‌دهد که چگونه می‌توان در برابر ستم مقاومت کرد و به ارزش‌های انسانی وفادار بود. این صفت او به عنوان یک پیر دانا، به دیگران انگیزه می‌دهد تا در مواقع دشوار، به جستجوی حقیقت و عدالت بپردازند. بر اساس نظریه کارل یونگ، امام حسین (ع) به عنوان کهن‌الگوی «پیر دانا» در شعر معاذ جنید قابلیت تحلیل را دارد، و دارای ابعادی عمیق

و چندلایه است. «پیر دانا» نماد دانایی، هدایت و بینش است و امام حسین (ع) این خصوصیات را در رهبری الهام‌بخش خود در واقعه عاشورا نمایان کرد. او به عنوان یک شخصیت اخلاقی و معنوی، در مقابله با ظلم و فساد و همچنین در انتقال پیام‌های انسانی و دینی، نقشی اساسی دارد.

نمونه اول:

يَا اِمَامَ الْجِهَادِ فِي كُلِّ عَصْرٍ	لَكَ جِنَا مُجَدِّدِينَ الْعُهُودَا
شَاءَكَ اللهُ لِلْبَرِيَّةِ هَجَا	وَلتَارَاتِكَ اصْطَفَانَا جُنُودَا
يَا اَبْنَ بِنْتِ الرَّسُولِ.. نَحْنُ قُلُوبٌ	نَبْضُهَا فِي (الْحُسَيْنِ).. صَارَ نَشِيدَا
إِنَّمَا رُوحَكَ الَّتِي عَلَّمْتَنَا	كَيْفَ فِي اللهِ نَعْمِرُ الْأَرْضَ جُودَا

(جنید، ۲۰۱۸: ۲۷۵)

ترجمه: ای امام جهاد در هر عصر، ما برای تجدید پیمان به سوی تو آمده‌ایم. خداوند تو را برای مردم، به مثابه راهی روشن قرار داد، و برای خونخواهی شما، ما را به عنوان سرباز برگزیده است. ای فرزند دختر رسول الله (ص)، ما دل‌هایی هستیم که تپیدنشان برای حسین (ع)... تبدیل به سرود شده است. این روح توست که به ما آموخت که چگونه در راه خدا زمین را پر از خوبی کنیم. امام حسین (ع) در این اشعار نه فقط به عنوان یک شخصیت تاریخی، بلکه به مثابه یک راهنمای معنوی و نمونه انسانی والا در شکل کهن الگویی «پیردانا» نمایان می‌شود. در بیت «يَا اِمَامَ الْجِهَادِ فِي كُلِّ عَصْرٍ»، امام حسین (ع) نه فقط برای دوران خودش، بلکه برای تمامی زمان‌ها، به عنوان کهن الگویی پیر دانا و راهنمای روحانی شناخته می‌شود. او پیامی جهانی دارد که در هر زمان الگویی برای قیام و مبارزه در برابر ظلم محسوب می‌شود. این خصوصیت شبیه به نقش «پیردانا» می‌باشد که در هر زمان با بهره‌گیری از خرد و دانش خود، افراد را راهنمایی می‌کند. براساس نظریه یونگ، «پیردانا» یکی از کهن‌الگوهای جهانی است که نشان‌دهنده خرد است و قابلیت راهنمایی انسان‌ها به سمت رشد معنوی و فهم عمیق از روح و زندگی را دارد.

عبارت «شَاءَكَ اللهُ لِلْبَرِيَّةِ هَجَا» به الهی بودن مقام امام حسین (ع) به عنوان هدایت‌کننده انسان‌ها اشاره می‌کند. واژه «نهج» نمایانگر راهی واضح است که افراد را به سوی حقیقت و کمال راهنمایی می‌کند. امام حسین (ع) به عنوان کهن‌الگویی پیر دانا در این ابیات به عنوان نماد نور و هدایت انسان‌ها معرفی شده است. از منظر کهن‌الگویی، این موضوع نشان می‌دهد که امام حسین (ع) مظهر خرد جاودانه‌ای است که مسیر را به افرادی می‌آموزد که در میانه تنش‌ها و چالش‌های زندگی حیران هستند. «نَحْنُ قُلُوبٌ نَبْضُهَا فِي (الْحُسَيْنِ).. صَارَ نَشِيدَا»: در اینجا آگاهی و ذهن پیروان به همراه اشتیاق قلبی به امام حسین (ع) مانند یک «پیردانا» عمل می‌کند. عبارت «إِنَّمَا رُوحَكَ الَّتِي عَلَّمْتَنَا كَيْفَ فِي اللهِ نَعْمِرُ الْأَرْضَ جُودَا»: بیانگر نقشی از کهن‌الگویی پیردانا است که نه فقط در حیات، بلکه پس از آن نیز در دل چالش‌ها، تعالی روحانی و تربیت دینی را به ما می‌آموزد. امام حسین (ع) در همه این ابیات به عنوان پیر دانا و فراتر از یک راهنمای شخصی در زمینه معنوی شناخته می‌شود. علاقه پیروان برای تداوم ارزش‌های بنیادین امام حسین (ع) نیز به شخصیت کهن‌الگویی «پیردانا» مرتبط است که با وجود هزینه‌های زیاد، هرگز از اصول انسانی و الهی خویش عدول نمی‌کند.

نمونه دوم:

مُذْ أَطَلَّ (الْحُسَيْنِ) مَا عَوْنَ خَيْرٍ	وَكُنُوحٍ.. أَعَانَهُ الْبُسَاطَاءُ
جَاءَ مِنْ غَافِرٍ وَهُودٍ.. وَمِنْ مَا	بِدَةِ اللهِ.. يَبْرُزُ الْأَوْلِيَاءُ
وَحُسَيْنٍ.. مُزْمَلٌ ب(عَلِيٍّ)	وَمِنْ الْمُصْطَفَى عَلَيْهِ رِذَاءُ
عَلَقُ الْبِدْءِ.. فِي (الْمَسِيرَةِ) مِنْهُ	نَفْحَةُ الرُّوحِ.. نَفْسُهَا الرَّهْرَاءُ

(همان: ۲۲۱-۲۲۲)

ترجمه: از زمانی که «حسین (ع)» روزنه‌ای از خیر و نعمت را آشکار کرد، تهی‌دستان یاری‌گر او بودند. او از سوره غافر و هود آمد... و از سفره خدا... اولیا ظهور می‌کنند و حسین (ع) ملحق به علی (ع) و از پیامبر (ص)، جامه پوشیده است. آغاز حقیقت در مسیر اوست، دم روح‌الله، همان نفس درخشان اوست.

امام حسین (ع) در این شعرها، به عنوان نمونه‌ای از کهن‌الگوی پیر دانای یونگی تجلی می‌یابد. در دیدگاه یونگ، کهن‌الگوی «پیردانا» فردی است که دانایی و حکمت را از دنیای فراتر از درک بشری به ارمغان می‌آورد. در عبارت: «مُدَّ أَطْلَّ (الْحُسَيْنُ) مَاغُونٌ خَيْرٌ وَكُنُوحٌ.. أَعَانَهُ الْبُسْطَاءُ»: امام حسین (ع) شخصی است که «مَاغُونٌ خَيْرٌ» (منبع خیر) را نمایان ساخته است، همان‌طور که پیردانا برای دیگران روشنایی و هدایت به ارمغان می‌آورد. این نمایش‌دهنده شخصیت کهن‌الگوی پیردانا است که دانش و بینش خویش را برای ارتقای معنویت جمعی به دیگران می‌آموزد. در بیت «جَاءَ مِنْ غَافِرٍ وَهُودٍ.. وَمِنْ مَانِدَةِ اللَّهِ.. يَبْرُؤُ الْأَوْلِيَاءَ»: امام حسین (ع) نه فقط مختص به زمان خود، بلکه در ارتباط با تاریخ معنوی انسان است. او از «غافر و هود» (سوره‌های قرآن) آمده که حاکی از پیوندش با منابع متعالی الهی است. همان‌طور که ذکر شد کهن‌الگوی پیردانا منابع علم و حکمت را از حیطة فراتر از فهم بشری به ارمغان می‌آورد. امام حسین (ع) نه تنها پیام‌آور یک مقطع تاریخی است، بلکه جزئی از جریانی معنوی به شمار می‌رود که از گذشته تا به امروز ادامه دارد.

در بخش «وَحُسَيْنٌ.. مُزْمَلٌ بِ(عَلِيٍّ) وَمَنْ الْمُصْطَفَى عَلَيْهِ رِذَاءٌ»، امام حسین (ع)، به امام علی (ع) و پیامبر (ص) مرتبط است. پیردانا معمولاً با افرادی که آگاهی و حکمت را به او بخشیده‌اند، رابطه دارد. او در واقع یک کهن‌الگوی قدیمی از تعالی معنوی است که از طریق فهم و تعالیم الهی پرورش یافته است. در بیت «عَلَقُ الْبِدْءِ.. فِي (الْمَسِيرَةِ) مِنْهُ نَفْحَةُ الرُّوحِ.. نَفْسُهَا الرَّهْرَاءُ»، حرکت امام حسین (ع) به عنوان شروع واقعیت معرفی می‌شود. اشاره به «نَفْحَةُ الرُّوحِ» می‌تواند به انرژی معنوی و تحولات روحی اشاره کند که از امام حسین (ع) نشأت می‌گیرد و به این ترتیب وی به مثابه یک راهنما و پیردانا در مسیر تعالی بشر قرار می‌گیرد. در این اشعار، امام حسین (ع) کهن‌الگوی پیردانا است که دارای آگاهی عمیق بوده و الهام بخش این آگاهی به مبارزان است. در نظریه یونگ، کهن‌الگوی پیردانا همانند امام حسین (ع)، از عروج معنوی خویش بهره‌مند می‌شود تا به هدایت دنیای اطراف خود بپردازد.

نمونه سوم:

وَقَاتَلَتِ الرَّيَّاحُ مَعَ رِجَالٍ مِنَ الْأَنْصَارِ إِنْ نَظَرُوا.. أَصَابُوا
هُم بِاللَّهِ إِيْمَانٌ عَمِيْقٌ وَلِلنَّهْجِ الْحُسَيْنِيِّ انْتِسَابٌ
(همان: ۸۵)

ترجمه: بادها با مردانی از انصارالله جنگیدند که اگر نگاه می‌کردند... به هدف می‌زدند. آنها اعتقاد عمیقی به خدا دارند و با رویکرد حسینی پیوند دارند.

این شعر بیانگر نقش امام حسین (ع) بر اساس کهن‌الگوی «پیردانا» است. پیردانا در دیدگاه یونگ نشانه‌ای از خرد عمیق، هدایت اخلاقی و سمبلی از حقیقت و عدالت است. در این شعر، امام حسین (ع) نماد بارز این کهن‌الگو است.

در عبارت «وَقَاتَلَتِ الرَّيَّاحُ مَعَ رِجَالٍ»: بادها استعاره از دشواری‌ها و نیروهای متضاد است. در نظریه یونگ، پیردانا فرد یا الگویی است که در سختی و مشکلات به کمک قهرمان می‌آید و این قهرمان در اینجا مبارزان انصارالله هستند که عبارت (من الأنصار) بر آن دلالت دارد. این قهرمانان که با این ویژگی و توان مبارزه می‌کنند، خود متأثر از راهنمای معنوی و کهن‌الگوی پیردانا یعنی امام حسین (ع) هستند.

عبارت: «وَلِلنَّهْجِ الْحُسَيْنِيِّ انْتِسَابٌ»: بیانگر پیوند آنها با راه و رسم امام حسین (ع) به عنوان کهن‌الگویی برای درک درون‌مایه حقایق ابدی است. پیردانا همواره راه هدایت را آشکار می‌کند، و امام حسین (ع) نیز از این دیدگاه، نقش این کهن‌الگو را ایفا می‌کند. در حقیقت، در این اشعار، امام حسین (ع) به مثابه کهن‌الگوی پیردانا به مبارزان انصارالله می‌آموزد که چگونه با آگاهی و شجاعت در برابر چالش‌ها و فتنه‌ها ایستادگی کنند و قهرمانان را به راه حقیقت و موفقیت راهنمایی می‌کند.

شخصیت امام حسین (ع) در شعر معاذ جنید به عنوان کهن الگوی پیردانا، راهنمای حکمت و بینش است که می‌تواند به عنوان یک منبع الهام بخش و الگوی فرازمانی برای تمامی نسل‌های مختلف عمل کند و ارزش‌های ایثار و عدالت‌طلبی را تقویت کند.

نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش نشان می‌دهد که:

حضور امام حسین (ع) در شعر معاذ جنید، صرفاً یک واقعه تاریخی نیست، بلکه نمودی از چندین کهن‌الگوی اصلی یونگ است که از او نمادی جاودانه برای تاریخ بشریت ارائه می‌دهد که فراتر از مکان و زمان، الهام بخش ایثار، عدالت و آزادی است. امام حسین (ع) در این قصائد، تجلی کهن‌الگوی است؛ قهرمانی که در مواجهه با سختی‌ها، در راه مبارزه با ظلم، الگوی جاودان مقاومت و عدالت‌طلبی برای مبارزان می‌شود و به ایستادگی آنها معنا و جهت می‌بخشد. این نقش ریشه در ناخودآگاه جمعی جوامع انسانی دارد. از سوی دیگر، امام حسین (ع) به مثابه کهن‌الگوی قربانی مقدس نیز متجلی می‌شود. او با ایثار و جانفشانی خود در راه آرمان‌های الهی، الگویی از ایثار و تعالی معنوی را به مبارزان ارائه می‌دهد. قربانی شدن امام (ع) نه یک پایان تلخ، بلکه نمادی از زندگی جاودانه و پیروزی معنویت بر ظلم است. نهایتاً، شخصیت امام حسین (ع) در شعر معاذ جنید به عنوان کهن‌الگوی پیر دانا نیز تجسم می‌یابد که در سختی‌ها، با خرد و حکمت خود، چراغ راه حقیقت و هدایت مبارزان است. امام حسین (ع) در قالب کهن‌الگو، نقشی الهام‌بخش برای ادبیات مقاومت ایفا کرده است و به مبارزات محور اسلامی روح دوباره می‌بخشید، آن را تقویت و انگیزه‌ای قوی برای آن ایجاد می‌کند.

ملاحظات اخلاقی

مشارکت نویسندگان

سه‌م نویسندگان در تهیه و تدوین این اثر، متناسب با ترتیب درج نام آنان است.

اعلامیه هوش مصنوعی مولد و فناوری‌های مبتنی بر هوش مصنوعی در فرایند نگارش

در طول آماده‌سازی این اثر، نویسنده/نویسندگان از ChatGPT، مدل GPT-5.5 Thinking، به منظور تهیه چکیده مبسوط و اصلاح فرمت منابع بر اساس APA، استفاده کرده‌اند. پس از بهره‌گیری از این ابزار، نویسنده/نویسندگان مطالب تولیدشده را در صورت نیاز بررسی، اصلاح و ویرایش کرده و مسئولیت کامل محتوای نهایی اثر را بر عهده می‌گیرند.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

بیانیه دسترسی به داده‌ها

داده‌های پژوهش حاضر از طریق درخواست از نویسندگان قابل دسترسی است.

سپاسگزاری

از داوران محترم به خاطر نظرات ارزشمندشان سپاسگزاری می‌شود.

منابع

- احمدی، بابک. (۱۳۷۴). *حقیقت و زیبایی: درس‌های فلسفه هنر*. مرکز. انوشه، حسن. (۱۳۸۱). *فرهنگنامه ادب فارسی: دانشنامه ادب فارسی* (جلد ۲، چاپ دوم). وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. بارانی، محمد و تیموری فتحی، فاطمه. (۱۳۹۴). لزوم نقش کهن‌الگوی پیر خردمند در تعلیم بشر. *پژوهش‌نامه ادبیات تعلیمی: پژوهشنامه زبان و ادبیات فارسی*، ۷(۲۷)، ۵۹-۹۲.
- بیلسکر، ریچارد. (۱۳۸۸). *اندیشه یونگ* (حسین پاینده، مترجم). آشیان.

- پاینده، حسین. (۱۳۸۴). *اسطوره‌شناسی و مطالعات فرهنگی: تبیین یونگ از اسطوره‌های مدرن در اسطوره و ادبیات*. سمت.
- پاینده، حسین. (۱۳۹۸). *نظریه و نقد ادبی (جلد ۱)*. سمت.
- ثمینی، نغمه. (۱۳۸۷). *تماشاخانه اساطیر: اسطوره و کهن‌نمونه در ادبیات نمایشی ایران (چاپ اول)*. نی.
- جنید، معاذ. (۲۰۱۸). *دیوان محمدیون (چاپ اول)*. مؤسسه محمدیون للثقافة و النشر.
- داد، سیما. (۱۳۸۳). *فرهنگ اصطلاحات ادبی (چاپ دوم)*. مروارید.
- شمیسا، سیروس. (۱۳۸۷). *بیان (چاپ سوم)*. میترا.
- فولادوند، مرجان. (۱۳۹۹). *بازتولید کهن‌الگوی قربانی در چهار رمان نوجوان انتشارات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان: منتخب دهه‌ی ۶۰ تا ۹۰. مطالعات ادبیات کودک، ۱(۲)، ۱۰۱-۱۲۸*.
- گورین، ویلفرد ال، لیبرر، ارل جی، ویلینگهام، جان آر، و مورگان، لی. (۱۳۷۶). *راهنمای رویکردهای نقد ادبی (زهره میهن‌خواه، مترجم)*. اطلاعات.
- العربی الجدید. (۲۰۱۶، ۱۶ فوریه). *لطف القحوم: مقتل المنشد فی حرب مستمره؟* www.alaraby.co.uk
- نمازعلیزاده، سهیلا. (۱۳۹۵). *بررسی و تحلیل داستان دژ هوش‌ریا بر اساس نظریات یونگ. ادبیات عرفانی و اسطوره‌شناسی: زبان و ادبیات فارسی، ۱۲(۴۴)، ۲۶۷-۲۹۲*.
- یونگ، کارل گوستاو. (۱۳۶۸). *چهار صورت مثالی (پروین فرامرزی، مترجم)*. آستان قدس رضوی.
- یونگ، کارل گوستاو. (۱۳۸۴). *انسان و سمبول‌هایش (محمود سلطانیه، مترجم)*. جامی.
- یونگ، کارل گوستاو. (۱۳۸۷). *سمینار یونگ درباره چنین گفت زرتشت نیچه (سپیده حبیب، مترجم)*. کارون.

References

- Ahmadi, B. (1374). *Truth and beauty: Lessons in the philosophy of art*. Markaz. [in Persian]
- Al-Araby Al-Jadeed. (2016, February 16). *Lutf al-Qahum: The killing of the chanter in an ongoing war?* www.alaraby.co.uk [in Arabic]
- Anousheh, H. (1381). *Encyclopedia of Persian literature: Encyclopedia of Persian literature* (Vol. 2, 2nd ed.). Ministry of Culture and Islamic Guidance. [in Persian]
- Barani, M., & Teymouri Fathi, F. (1394). The necessity of the role of the wise old man archetype in human education. *Journal of Didactic Literature: Journal of Persian Language and Literature*, 7(27), 59–92. [in Persian]
- Bilsker, R. (1388). *Jungian thought* (H. Payandeh, Trans.). Ashian. [in Persian]
- Dad, S. (1383). *Dictionary of literary terms* (2nd ed.). Morvarid. [in Persian]
- Fouladvand, M. (1399). Reproduction of the victim archetype in four adolescent novels published by the Institute for the Intellectual Development of Children and Young Adults: Selected works from the 1360s to the 1390s. *Studies in Children's Literature*, 1(2), 101–128. [in Persian]
- Guerin, W. L., Labor, E. G., Willingham, J. R., & Morgan, L. (1376). *A handbook of critical approaches to literature* (Z. Mihankhah, Trans.). Ettela'at. [in Persian]
- Junaid, M. (2018). *Diwan of Mohammadiyun* (1st ed.). Mohammadiyun Foundation for Culture and Publishing. [in Arabic]
- Jung, C. G. (1368). *Four archetypes* (P. Faramarzi, Trans.). Astan Quds Razavi. [in Persian]
- Jung, C. G. (1384). *Man and his symbols* (M. Soltanieh, Trans.). Jami. [in Persian]
- Jung, C. G. (1387). *Jung's seminar on Nietzsche's Thus Spoke Zarathustra* (S. Habib, Trans.). Karun. [in Persian]
- Jung, Carl Gustav. (1970). *The Collected Works of C.G. Jung*. Translated by: Herbert Read & Michael Scott Montague Fordham. New York: Pantheon.
- Namazalizadeh, S. (1395). Analysis of the story of Dezh-e Housh-Roba based on Jung's theories. *Mystical and Mythological Literature: Persian Language and Literature*, 12(44), 267–292. [in Persian]
- OpenAI. (2026). *ChatGPT (GPT-5.5 Thinking)* [Large language model]. OpenAI.
- Payandeh, H. (1384). *Mythology and cultural studies: Jung's explanation of modern myths in myth and literature*. SAMT. [in Persian]
- Payandeh, H. (1398). *Literary theory and criticism* (Vol. 1). SAMT. [in Persian]
- Samini, N. (1387). *The theater of myths: Myth and archetype in Iranian dramatic literature* (1st ed.). Ney. [in Persian]
- Shamisa, S. (1387). *Rhetoric: Bayan* (3rd ed.). Mitra. [in Persian]